

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
SISTENS
FEBRIVM
GENERALEM CONSIDERATIONEM
PATHOLOGICO-PRACTICAM

QVAM
DIVINI NVMINIS AVSPICIIIS
ET
CONSENSV GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE

VIRO ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILIIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRAE PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,
FACVLT. MED. SENIORE ET REGIOR. ALVMN. EPHORO,
IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,
REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.
ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMNISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS RITE CONSEQVENDIS

D. III. IVLII, A. R. S. cło 1806.

PVBELICE DEFENDET

A V C T O R

BENIAMIN GOTTLOB HENRION

HAYNICHÄ-SAXO-HERMVNDVRS.

HALAE MAGDEBVRG. TYPIS IO. CHRIST. HENDELII VIDVAE.

DISSELTATIO INAVGVALIS MEDICA
EXISTENS

FEBRIVM
GENERALIEM CONSIDERATIONEM
PATHOLOGICO-PRACTICAM

AVTORIS
DIVINI INAVGVALIS AVSICIONS

CONSENSV GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM
IN AEMA REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDIS

VIRO ILLVSTRIS EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO

D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILIS

POTENTISSIMI ERVSARIÆ REGIS A CONSILII INTIMIS

MEDICINÆ ET PHILOSOFIÆ NATVRALES PROFESSORIS PVBLLI ORDINARIO

FACVLT. MED. SENECÆ ET REGIOIS ALVAMI THVRO

IMPERIALIS ACAD. NAT. CVMBOE PAVRSIS ET COMITIS PALAT. CATVBARII

REGIVM SOCIETATV FICHTENAVM, ANGLICANÆ, BEROLINENSIS

ET HONORABILIS SEDALIS

PROGRADV DOCTORIS

SVMMSQVE IN MEDICINA HONORABILIS ET PRIVILEGIIS

DOCTORALIBVS RITE CONSECRATIS

D. III. IVLII, A. R. S. CLS. IACCVBVS

AVCTORIS

BENIAMIN GOTTLOB HENRION

HATVNGIA-SAXO-THVRMIVNDIVM

HABERE MAGDEBVRG. TYPIS IO. CHRIST. BEMDORFFI AVTORIS

§. I.

Inter morbos, qui magno numero generi humano infensi sunt, nullus tamen frequentior, impetuosior ac magis dubii saepe euentus existit, quam *Febris*. Illa enim, praeterquam quod pluribus speciebus distincta sit, atque nunc haec, nunc alia, vel etiam plures earum simul aegros excrucient, saepissime aut primarius, de quo conqueruntur mortales, affectus est, ut solitarie pernicioso suo modo agat, aut alius generis morbis coniuncta adparet. Nullo non tempore, sit illud vernale, aestiuum, auctumnale vel hyemale, Medicis hac illae febre correpti obueniunt aegroti. Neque vlli febres parcut actati aut sexui; etenim tam infantes, quam pueri, vel in virili, vel in decrepita aetate constituti, cum potioris, tum sequioris sexus homines, saepe saepius febricitant. Hanc ergo ob rationem, & quoniam praeterea Febris totum corpus pro suo, quo inhaereat, subiecto agnoscit, inter vniuersales morbos

Dissert. inaug. medica, sistens Februum

morbos non solum referenda, sed etiam in illis primo summoque loco ponenda, optimo iure videtur.

§. II.

De Febris ergo nunc acturis nobis, omniaque supervacanea & minus vtilia sicco pede traeseuntibus, parumque de etymo ipsius vocabuli eruendo sollicitis anxiusque, perinde erit, utrum alii, qui, per hunc morbum totum corpus purgari credunt, a *februo* deriuent rectius? an alii feliciori magisque artificiosa indagine deducant a *ferueo*, vnde *feruis*, & per litterarum transpositionem nomen *Febris* exultare, sibi persuadant?

§. III.

Satis nobis est scire, a priscis iam temporibus Febris nomine hunc morbum esse salutatum, Germanisque identidem *Fieber*, antiquioribus vero graecis Medicis, qui eius naturam in feruore caloreque quaesierunt, *πυρετός*, & ab HIPPOCRATE simpliciter *πῦρ* nominari.

§. IV.

Verum enim vero cum quolibet anno variae februum species grassentur, modo intermittentes, modo acutae, iam sporadicae, iam epidemicae, nunc benignae, nunc malignae occurrant, atque fere omnibus laesionibus sese associare soleant, adeo certe, vt, si leuiter calculum ineamus, facile Medico e numero aegrotorum dimidia pars, huius census affectibus laborans, sese offerat; rationi hinc omnino conuenit, Medicum huius morborum coetus veram ideam, tam quoad historiam, quam causas, quantum vnquam fieri potest, solidissime debere perspectam habere, vt non solum in Diagnosti & Prognosi, sed etiam in Therapia & curatione ipsa recte procedere & consequenter officio suo satisfacere possit. Interim cum nihilominus febres adeo frequenter & sub variis admodum schematibus

bis in praxi medica occurrant; frequenter etiam non magis ancipiti, quam insuper maxime breui ac praecipiti progressu ad finem properent, & propterea maxime Medicus ad auxilium ferendum anxie vocetur & imploretur: necessarium omnino esse arbitror, vt specialiolem harum indolem medendique methodum exquisitè cognoscere studeamus.

§. V.

Quo itaque omnium horum iam memoratorum sufficientem noticiam acquiramus, necesse erit, vt, antequam ad specialiora progressum faciamus, de generalioribus solliciti simus, quibus praemissis eo facilius de iis, quae singulis conueniunt, verba facere poterimus. Cum autem omnis febrium doctrina, si specialiora adiungere generalioribus vellemus, admodum proluxa foret; saltem in praesenti de iis, quae in genere de omnibus febribus praedicari queunt, agemus.

§. VI.

In omni itaque febris, cuiuscunque demum sit indolis ac naturae, totum corpus humanum, ob virium debilitationem coniunctam, languere, pulsus cordis & arteriarum semper mutatum atque concitiolem, & calorem praeter naturam auctum, interdum vero diminutum esse, animaduertimus. Ab his vero, collectiue sumtis, vnum signum pathognomicum & essentiale febris in genere desumendum esse, pater, quum id soli omnique febris proprium, eique ita coniunctum sit, vt ab ea nunquam separetur, sed febris praesentiam certo, nec fallente indicio designet. Quae vero communia febribus, cum morbis aliis, sunt accidentia, eorum alia atque alia, plura paucioraque, haec illaque febrium genera comitari solent. Cuiusmodi sunt: Vitia appetitus, sitis, vomitus, singultus, cardialgia, tussis, alui fluxus aut eius adstrictio, haemorrhagiae, sudores

sudores symptomati, suppressio urinae, urina rubra & modis aliis tincta, dolores capitis vel partium aliarum, inquietudo, vigiliae, sopor, deliria, convulsiones, lapsus virium, animi deliquia variaque cutis exanthemata.

§. VII.

Differentia februm potissimum a tempore & modo durationis paroxysmorum, ipsis sensibus facile diiudicando, desumitur, hacque ratione duo summa februm genera constituntur, *continuae* nempe, & *intermittentes*. Continuarum nomine intelliguntur, illae quae nunquam corpus in integrum dimittunt, sed a primo inuasionis momento ad finem usque sine intermissione durant. Hae autem in peculiare quaedam iterum dispescuntur species. Alia enim constans est & in vno eodemque gradu vehementiae continuando, cursum suum absoluit, eaque propter *continua non remittens*, vel etiam *continens* appellatur; alia vero cum remissione, exacerbationem excipiente, cursum suum absoluit, & ex pluribus manifestioribus circuitibus constat, insimulque vel per certas stasque accessiones, seruato semper eodem temporis ordine, increfcit, quae *continua periodica* dicitur; vel nullo seruato temporis ordine intenditur, atque *continua vaga* seu *erratica* nuncupatur.

§. VIII.

Februm vero continuarum non remittentium variae iterum species, gradibus distinctae, obseruantur, videlicet

- a) *Diaria* seu *Ephemera simplex*, quae omnium breuissima est, & intra viginti quatuor horarum spatium plerumque finitur.
- b) *Ephemera plurium dierum*, quae vel septimo, vel decimo quarto die terminatur, prodeuntibus in iuniorē aetate

te

te haemorrhagiis narium, & in adultiori sudoribus largis. Ad harum alterutram *Typhodes* referenda est, cum qua superficialis, seu erysipelacea inflammatio alicuius visceris interni, e. g. hepatis, coniuncta est; & *febris lactea* puerperarum, quae altera plerumque vel tertia a partu die, sub difficiliore lactis secretionem in mammis, exoritur, prout nimirum tales febres per unum vel plures dies durant.

c) *Synochus impuris*, seu *simplex*, vel continens stricte sic dicta, quae ad septimum tantum diem extenditur.

d) *Synochus putris*, quae, praeter plethoram, etiam insigniorem quandam coniunctam habet sanguinis dyscrasiam, adeoque ex continente & continua composita est, atque, si corpora impuris succis nimium repleta & viribus quomodocumque iam exhausta occupat, ordinarie grauiora coniuncta habet symptomata, ad decimum quartum non solum, sed saepe etiam ad vigesimum primum diem protrahitur, & vtrplurimum exanthemata miliaria alba, aut maculas fuscas vel nigricantes, coniunctas habet, atque facile putridam sanguinis dissolutionem infert, vnde a Veteribus istam obtinuit denominationem.

e) *Causus*, seu *Febris ardens*, quae summus harum febrium gradus est, bilem imprimis causticam, in ventriculo haerentem, pro causa agnoscens, & aestu quasi igneo totius corporis, sitique inextinguibili se se communiter distinguens.

§. IX.

Febris continua periodica est, quae quidem continuo perseverat, sed vel quotidie, vel tertio aut quarto quoque die, seruatō semper temporis ordine, postquam paululum remittit, denuo intenditur, & idcirco ex intermittente quadam & continua

tinua simplici composita est, vnde dein quotidianae, tertianae vel quartanae continuae nomen obtinet, inter quas tertiana febre grauissime affligere solet, vtpote sub cuius typo non raro febris ardens, periodica tunc dicenda, tragoediam suam agit. Sunt autem febrium harum continuarum, tam simplicium, quam periodicarum & vagarum, aliae lentae & diurnae, quibus sensim paulatimque corpus consumitur, quaeque tardo admodum cursu procedunt, atque ad quadragesimum diem & vltimus protrahuntur; quo pertinet hectica, phthifica & cachectica, siue febris illa ex latente obstructione & corruptione viscerum orta, nec non febris alba virginum cachecticarum & Chlorosi laborantium: aliae vero magis acutae, quae citius & die decimo quarto vel vigesimo primo finiuntur, atque, pro symptomatum & causarum diuersitate, magis vel minus periculosae sunt. Quando vero tales febres cum subitaneo virium lapsu inuadunt, & grauiora alia symptomata, quam quae ordinarie ipsis competunt, coniuncta habent, tunc *Febres malignae* seu *mali moris* audiunt, quia, fraudulentorum more hominum, clanculum naturam oppugnant, & simulata bonitate, dum mitescere videntur, mox facta truculenta catastrophe, facuissimisque superuenientibus symptomatibus, funestum euentum accelerant.

§. X.

Habent proinde etiam hae febres peculiare suos gradus, & singularibus quibusdam symptomatibus aequae ac exanthematibus, in cute prodeuntibus, distinguuntur. Namque aliae stipatae sunt cum molesto sensu grauius & contusorio omnium membrorum, sine causa manifesta, & maiore, quam quidem febris & aestus vehementia inferre possit, inquietudine, anxietate iectigatione & pusillanimitate; aliae malae spei coniu-

coniunctae sunt cum appetitu plane deiecto & auersatione ciborum, cardialgia, sitique maxima & intolerabili, partium externarum calore saepe mitiori aut inaequali, vel sensu interdum frigoris, dum interiora graui incendio vruntur, lingua & faucibus aridis, fissis, aut muco viscido obductis, quandoque etiam tumidis, ac pulsu insimul frequenti, debili, inaequali, aliquando etiam naturali simili, vrinaque primis diebus interdum fere naturali, tenui, cruda, vel leuiter saltem turbida, sudoreque nonnunquam immodico; vnde vel ab anxietate ac inquietudine summa, cum morsu ventriculi, vel a frigore exteriorum, interiorumque aestu ac incendio, vel sudore denique symptomatice, *Febres affodes, Leipyriae & Elodes* appellari solent. Aliae praeterea varia in cute prodeuntia exanthemata ostendunt, & quidem, praeter variolas morbillosque, vel purpuram, tam albam, quam rubram, vel maculas, sine tumore, purpureas, pallidas, nigras, liuidas aliorumque colorum, plerumque quidem paruas, pulicum moribus similes, per totum corpus, aut dorsum, aut pectus tantum dispersas, aliquando etiam magnas & laras, quae *febres petechiales* dicuntur; & , si inflammatione faucium & doloribus capitis grauissimis ac deliriis atrocioribus stipantur, *februm Hungaricarum* nomine veniunt. Tandem etiam aliae bubones pene aures, vel sub alis, aut in inguinibus, vel carbunculos cum vibicibus in variis corporis partibus musculosis ostendunt, ac dum populares seu epidemicae & maxime contagiosae sunt, insimul plerosque, quos inuadunt, morti tradere solent, talesque *pestilenciales* dicuntur, quarum summum gradum ipsa *Pestis* constituit. Porro febres continuae aliae ex se ipsis pendunt, & nulli alii morbo superueniunt, quae *essentiales* dicuntur seu *primariae*; aliae *symptomatae* & *secundariae* seu accidentales, quae morbis aliis, v. g. vulneribus, fracturis, luxationibus, &c. superueniunt; ac denique

nique aliae *comitatae* appellantur, quales inter alias sunt, quae variolas & morbillos antecedunt, vel comitantur, ut supra dictum est.

§. XI.

Febris intermittens dicitur, quae per intervalla nunc longiora, nunc breviora, diuersis paroxysmis redit, & modo frigore, modo calore aestuque magis est molesta. Cuius quidem generis febris alia habet certa intervalla, ita ut statis diebus & horis paroxysmus recurrat, aut vniam alteramue horam anticipet vel postponat, quae *intermittens regularis*, ac prout, habita intervallorum ratione, vel quotidie, vel tertio, vel quarto quoque die & sic amplius repetit, *quotidiana*, *tertiana* aut *quartana* appellatur: aliae nullo seruato tempore aut ordine invasionum finiumque incertis horis ac diebus redeunt, quae proinde *vagae* atque *erraticae* & anomalae vocantur. Proinde quoque notandum est, febres omnes, tam continuas, quam intermittentes, vel *simplices* esse & solitarias, vel *complicatas* & duplices triplicesue, quarum posteriores ita vocantur, quando duplicem aut triplicem paroxysmum in certo temporis intervallo formant, quod imprimis de intermittentibus obseruatur, vnde dein tertianae & quartanae duplices aut triplices eueniunt.

§. XII.

Quando vero complicantur febres diuersi generis, tunc peculiari carent nomine, excepta illa febre, quae ex tertiana intermittente & quotidiana continua componitur, utpote quae *semiteriana* vel *Hemiterianae* & *horrida* appellatur, quam eleganter descripserunt LOMMIVS in *Observationibus medicis* pag. 24. atque BELLINVS Tr. de *Febribus*, quorum alter signa tam diagnostica, quam prognostica, doctissime tradidit; alter praeterea causas quoque accuratissime exposuit. Neque tandem praeter-

praetermittendum est, febres, non continuas tantum, sed etiam intermittentes, interdum propter grauitatem & vehementiam symptomatum & typum magis acutum *malignas* dicendas esse, quales descriperunt RHODIVS *Cent. I. Obseruat. IX. & X.* SIMON PAULI *Digressione de Febris malignis p. 97.* & NEVCANZIVS *Lib. de Purpura, p. 113.* Interdum quoque populares sunt & *epidemicæ*, quae plures eodem loco eodemque tempore inuadunt. Tales vero non vitio tantum communi aëris, sed etiam contagio nonnunquam ad alios transplantari, admodum verisimile est, quamuis id non semper aequè manifestum sit, neque adeo prompte inficiant hae febres, sicuti pestilentiales. Siquidem inter illos morbos, qui contagiosi appellantur, magnum in nocendo discrimen est, vti erudite ostendit FRACASTORIVS in egregiis Libris *de Morbis contagiosis.* Taliū intermittentium epidemicarum & contagiosarum etiam meminit SENNERTVS *Lib. II. de Febris Cap. XX.* ac praesertim, quod mireris, quartanarum, quae anno 1616. toti Germaniae fuerunt epidemicae, vt etiam modo natos corripuerint, & vix domus aliqua ab iisdem libera manserit.

§. XIII.

Quod vero ad varias illas causas attinet, quae Febres antecedunt, & remote illarum fundamenta ponunt, harum aliae euidentes sunt & manifestae, quibus vulgus etiam ortum februm tribuere solet; aliae magis occultae sunt, & difficilius cognoscuntur. Inter illas aër praecipue referendus est, siue is in qualitatibus suis vitiatas, aut repentinis mutationibus delinquens, aut morbidis & deleteriis exhalationibus inquinatus sit, aut inconuenienti denique motu in corpus sese inferat. Inde enim potissimum febres endemiae & intermittentes, Vere ac Autumno grassantes, proueniunt, quarum illae plerumque

amenſe Martio & interdum citius incipiunt, & aestate utplurimum deſinunt, in quorum locum continuae ſuccedunt. Hae autem Auguſto vel Seprembri ſolent inuadere, atque non raro chronicae ſunt, praefertim quando aetate prouectiores corripunt. Quod vero aer ad excitandas & fouendas febres multum conferat, vel inde patere poteſt, quoniam febres circa aequinoctia ortae plerumque circa ſolſtitia, imprimis aeftivum, finiuntur, & aegri ex frigidiori & humidiori climate in calidius & ſiccus migrantes ſaepe conualeſcunt, adeoque his mutationibus id efficitur, quod remediis etiam exquisitiſſimis obtineri haud potuit. Idem de praua & inconuenienti victus ratione iudicandum, ſi cibus vel potus copia maiori, vel qualitatibus excedentes aut corrupti aſſumuntur; quorum etiam vina generoſa, ſeculenta, craſſa, ſimilesque cereuiſiae, ſpiritus ardentis, lactinia, aceſcentia, cibi cum ſale conditi & fumo indurati, piſces ex aquis limoſis, fruſtus horaei, panis non rite fermentatus, aliaque ventriculi actioni reluctancia, in chylum minus laudabilem abeuntia, vel refrigerantia & obſtruentia, ipſaque venena ore aſſumta, pertinent. Non minus quoque interdum a labore immodico atque exercitatione corporis vehementiori, ac praefertim a motibus animi & contentionibus, terrore, ira, curis, ſollicitudine, moerore & aliis animi affectibus, febres accendi, ſatis iam notum eſt, id quod etiam de exinanitionibus immodicis non minus, quam ſuppreſſis purgationibus corporis, per tranſpirationem inſenſibilem, aluum, veſicam vterumque dici poteſt. Ad haec aliae interiores externaeque cauſae dantur, quae febribus occaſionem praebere ſolent, ut ſunt plenitudines & redundanciae ſuccorum corporis, atque cacochymiae & cruditates, indeque natae obſtructiones & corruptiones viſcerum, morbiſque varii, imprimis inflammationes, vulnera, fracturae, dolores & multa
alia

alia. Neque etiam omittenda est subiectorum singularis corporis constitutio, quae temperamentum dicitur, ut & aetas, quae utraque in aliis maiorem, in aliis minorem ad suscipiendas febres dispositionem producere possunt. Denique etiam sexum muliebrem, imprimis puerperas, febres frequentius pati, propter graues partus labores, aut vulneratum, auulsione violenta placentae, uterum, vel impeditum lochiorum fluxum, quotidiana testatur experientia.

§. XIV.

Ex haecenus autem adductis facile nunc intelligitur, in feбри primario sanguinem affici, quum pulsus calorisque in corpore mutatio, in qua signum febris pathognomicum consistere diximus, non aliunde, quam a mutato illo vitali fluido, a quo omnis corporis calor dependet, proficisci potest, dumque omnes, quas commemorauimus, causae naturalem sanguinis crasin ita immutare valent, ut, soluta eius mixtione, aut partium, ex quibus confatur, mutata proportione, aliam induat temperiem, dissimilem illi, quae ipsi propria est & naturalis. Quod si ita est, illud quoque consequitur, vnam esse febris causam proximam, insolitam nimirum agitationem aut commotionem particularum vniuersae massae sanguineae, ab aucta cordis & vasorum arteriosorum vi systaltica productam. Prius enim sanguis incalescat, necessum est, & cum illo dein reliquae corporis partes, ad quas ebullientes & aestuantes humores pertingunt, vnde illius, nempe sanguinis, si rem diligenter diludicare velimus, aestus proprius est, membrorum vero & viscerum mutuatitius & accidentalis. Illa autem sanguinis commotio, quum praeter consuetudinem corpori eueniat ac vehementior sit, & similem incitatioem motum fibrillis nerueis, easdemque riganti liquori elastico imperiat; id

porro exinde planum pariter atque perspicuum est, parem inde aequalemque caloris ac doloris sensum, eundemque gradibus distinctum, in nobis excitari, pro diuersa particularum sanguinis commotione. Simili enim ratione a liquorum feruidorum applicatione varia, extrinsecus facta, & partes corporis irritante, humoresque in violentum motum abripiente, ardorem doloremque varium, nunc auctum, nunc imminutum, excitari obseruamus. Subinde autem horror vel frigus & rigor excitatur, quoniam motus ille praeternaturalis sanguinis minor est, quam naturaliter esse debet, eiusque inflammabiles partes, a quarum agitatione & liberatione calor proficiscitur, crassioribus inuolutae haerent, vnde tardior & remissior fit sanguinis per vasa corporis progressus, indeque torpor quidam & rigor fibrarum neruearum & horroris & frigoris sensus, cum colore liuido vel fusco extremorum, imprimis digitorum, oboritur. Quemadmodum enim ex concitatore sanguinis liquorisque nerui motu in organis tactus calorem percipimus: ita ex eiusdem liquoris torpore, aut, si mauis, retardato motu, producitur sensus frigoris. Hic autem eadem ratione, sicuti de calore febrili dictum est, gradibus suis pariter distinctus, & modo grauior, modo mitior esse solet. Et haec est causa, cur febres pleraeque cum horrore inuadant, antequam in igneum feruorem sanguis abripiatur. Nam si contractus in vasis lentor, igneas mobiliioresque sanguinis particulas implicans & cohibens, expansionem vitalem, seu intestinum ac vorticofum eiusdem particularum motum impedit, atque in arteriarum extremitatibus, per quas sanguis in venas secundum naturae ordinem contendere debet, subsistit, tunc omnino necesse est, vt vniuersum corpus rigeat & inaequaliter refrigeretur. Ast vbi detentae intra lentorem ac coercitae partes sanguinis igneae & elasticae tandem liberantur, tunc expansua sua indole totam

humo-

humorum massam, eiusque tam tenues mobiliioresque, quam crassas partes in vehementiorem organicum motum abripiunt, & calorem eius blandiorem naturalem in igneum feruorem commutant, cordi non minus, quam corpori vniuerso infestum, qui tanto maior grauiorque necessario fieri debet, quanto magis ebulliens sanguis ac turgescens in vasis sibi ipsi impedimento est, quo minus aequaliter per vasa arteriosa & venosa transire atque circumagi possit.

§. XV.

Ab eadem causa dependet quoque turbatus cordis arteriarumque motus: atque is quidem sub initium accessionis febrilis minor est aut depressus, atque quasi immerfus, interdum etiam tardior, quoniam implicatae febrili lentore elasticae sanguinis partes minori copia ad officinam secretionis liquidi neruei deferantur, hocque idcirco parcius & languidius ad cor & reliquas partes transfertur, vnde progressus sanguinis per arterias harumque expansio seu pulsus necessario minui debet, qui vero dein frequentior & simul maior seu vehemens redditur, dum inflammabiles & elasticae sanguinis particulae, vinculis solutae, motu concitatore totam intus humorum molem agitant. Sic enim in corde & vasis tumultuose agitur sanguis, dum a subsequente qualibet portione semper impulsus in minus patentes arterias progredi pergit, vasa haec magis distendit, cordisque contractioni & sanguinis in arterias promotioni renitendo, propter impeditum per illarum apices confuetum transitum, illud non solum ad frequentio-rem contractionem sollicitat, sed & accelerato quadantenus progressu & frequentiori appulsu ad cor, frequentio-rem pariter & maiorem, seu vehementem eiusdem & arteriarum pulsum efficit; qui quidem pulsus variis modis turbari & maior
minor.

minorue esse solet, prout sanguinis intra arterias propulsi impetus & liquidi neruei ex cerebro progredientis affluxus ad cordis muscolum variat.

§. XVI.

Neque vero alia est ratio phaenomenorum reliquorum, quae febribus ac morbis aliis communia sunt, & quorum alia atque alia haec illaque febrium genera comitari solent, plura paucioraque, prout sanguinis motus magis minusue turbatur. Nam quia deriuationes secretionesque humorum minus recte possunt perfici, & succi alii vasa quaedam ductusque corporis obsident & obstruunt, alii in aliis concitatus mouentur, & vtriusque tumultuantes humores fibrillas motrices partium variis modis irritant & exstimulant: mirum non est, si propter obstructions glandularum saliuarum agitationemque vehementiorem partium oris, sitis & ariditas linguae ac faucium, atque a similibus turbationibus in stomacho appetitus deiectus, vomitus, cardialgia, in intestinis vero adstrictio vel fluxus alui, & propter sanguinis cursum per pulmones minus expeditum & alacrem, respirandi difficultas, inquietudo, anxietas, ac tandem in membris aliis laesiones aliae, doloresque variū generis excitentur. Inprimis autem eiusmodi aegrotantes capitis dolores saepissime affligunt, propter insolitas arteriarum pulsationes indeque ortas distensiones membranarum neruofarum cepitis. His vigiliae accedunt, quando vi caloris febrilis, caput occupantis, blandiores roscidi humores consumuntur, liquidumque nerueum fortius perpetuoque agitarum viuidiore motus, somno contrarios, concitat, ipsaeque cerebri membranae vehementius tenduntur & tremunt. Sequitur autem delirium, cum ex iisdem ac grauioribus subinde caussis, aut propter imminutionem liquidi neruei, vel inuectas in cerebrum commixtasque cum

cum sanguine eo delato peregrinas particulas, liquidum nerueum inquinatur, nullaque adeo lege ac ordine per nervos promouetur, vnde ideas etiam varias, sine lege & ordine, & repraesentationes plurium rerum minime cohaerentium, seu deliria, excitat, quibus facile-convulsiones superueniunt, quando liquidum nerueum impetuofiori & irregulari motu per nervos ad fibras musculorum propellitur & violentas illarum contractiones, subinde cum remissione alternantes, excitat. Ita etiam lapsus virium & grauitas corporis ab eiusdem liquidi neruei defectu in fibris motricibus musculorum, quae fundamenta sunt virium humanarum, & a copia lentoris, mobiles spirituosas partes detinentis, vasaque infarcientis & musculos prementis, proficiscitur, vt minus sit mirandum, si ab his causis interdum cordis musculus a motu ferietur, animique deliqua eueniant.

§. XVII.

Ne vero etiam vrinam omitamus, verbo saltem notandum est, eam a turbato sanguinis motu pariter varie immutari, insimulque, quoniam a particulis, a sanguinis massa in renibus secretis excreisque, colorem, consistentiam & contenta sua recipit, de constitutione sanguinis non contemnendum signum praebere. Vt plurimum autem rubicunda & flammea in febribus apparet, propter vorticofum sanguinis motum concitatioem & orgasticum, quem secretae quaedam eius salinofulphureae partes illo in liquore retinent, coloremque hinc rubicundum & flammeum nobis repraesentant. Interdum minus colorata est, si minore motu sanguis agitetur, vel viscidis atque terrestribus fecibus serum sit inquinatum, aut tenuior tantum aquosaque sanguinis portio dimittatur, retentis in sanguine vel renibus particulis tingentibus. Quae etiam ratio

C

est,

est, quod urina vel tenuis siue cruda reddatur, vel cocta, quam vocant, siue crassa, & sedimentum ponat.

§. XVIII.

Arque haec quidem omnia ex causis quoque tam externis, quam internis, nobisque inhaerentibus, haud difficulter possunt intelligi, quum eo cuncta tendant, ut mixtionem motumque naturalem sanguinis turbent. Harum autem causarum aliae id efficiunt, quatenus & vasa sanguinem vehentia, & genus nervosum fortius succutiant, huiusque liquidum cum impetu ad villos musculorum cordis & aliarum partium exprimunt, motumque hinc sanguinis mutant aut retardant, vel modis aliis vitales succos ad coagulum disponunt, & crassos, lentos ac viscidos, aut quasdam saltem illorum partes plus aequo fundunt & magis dissolunt; aliae vero dum quaedam calidiora sulphureae indolis corpuscula, vel fermenta plane peregrina, a motu figuraque particularum sanguinis plus minus abluentia, in vasa transmittunt, vel obstructis meatibus cutis retentisque effluviis, quae transpiratione eici debebant, magnam turgescentium particularum copiam accumulunt, aut denique pororum in vasis necessariam libertatem pervertunt, sicque impediunt, quo minus sanguis per omnes arterias transcat. His enim & si quae dantur ahae, causis singulis, facile in particulis sanguinis quaedam motus naturalis perturbatio suboritur, dum vel maiori copia sulphureae & calidiores particulae in sanguine colliguntur, vel ordine, situ & nexu particularum, liquorem illum componentium, eae a contactu suo naturali magis minusve dimouentur, porique adeo & interna, inter illas particulas relicta, immutantur, quae, cum subtiliores & elasticae sanguinis partes, intus agentes, peragraré consueto & naturali modo nequeunt, necesse est, ut vel vehementi-

mentius vel remissius sanguinem commoueant, praesertim cum illam sanguinis insolitam agitationem quaedam arteriarum capillarum, plurimum pauciorumue, obstructio, turbatae mixtionis sanguinis non minus pedissequa, quam effectrix, potissimum promoueat, sine qua vix videas, febrim accendi. Quodsi enim dederis, sanguinem per omnia corporis vasa in orbem circumduci, is certe, quantumuis sit cacochymicus, aestum febrilem & ebullitionem non facile concipiet; cum contra statim corrumpi sanguis incipiat, & iuxta particulas minimas nonnaturaliter agitari, quoties consuetus illius circulus fuerit interruptus. Quemadmodum toto die obseruare licet, multos Cacochymia laborantes a febris immunis manere, non paucos vero sanos ac bene habentes, nulla mutatione in humorum diathesi facta, in febres implicari, motu in humoribus & circulo tantum naturali impedito, vitio potissimum vasorum atque meatuum.

§. XIX.

Vt autem causa discriminis februm continuarum ab intermittentibus adpareat, notandum est, id omne ex eo dependere, quod vis causae sanguinis motum turbantis vel vno cursu tota consumatur ac plane deficiat, vel ea copia remaneat atque persistat, vt alios circuitus excitare possit, eosque vel ita, vt alter inuadat, antequam prior plane defierit, vel aliquo temporis interuallo demum, postquam prior perfecte defierit, alter accedat, & vtrumque vel certo quodam ac stato, vel nullo ordine. Priori modo, quo omnis causa febris vno quasi actu consumitur, sunt febres continuae, simplices, longae pariter, ac breues; haeque iterum vel minus periculosae, vel accipites atque acutae. Aut enim feruor sanguinis ab auctis vel solutis potissimum, & minus a lymphis temperatis ac liberius

celeriusque agitatae particulis inflammabilibus, sine notabili mixtionis turbatione, pendet, isque vel breuior est, citoque ad indolem & motum naturalem redit, quod in Diaria & Ephemera plurium dierum, siue Synocho non putrida, obseruatur, vel diutius protrahitur.

§. XX.

Proinde etiam vterius talis feruor sanguinis vel a vitio quodam, v. g. latente obstructione, vel putredine, vel aia visceris corruptione, quae quasi fomes febris est, sustentatur, qualis est *febris lenta* & mitissima, sub qua sine grauioribus symptomatibus vires sensim atteruntur aegerque contabescit, qualis in cachecticis & virginibus Chlorosi laborantibus occurrit; vel a corrupta vlcerosa & putrida materia in massam sanguinis iterum resorpta, temperatae eiusdem mixtionis plane aduersa, eandemque intestino alieno motu turbante, immutante ac dissolvente, excitatur, quae *febris* proprie *bestica* dicitur, & post febres varii generis, causasque alias, quae lympham minuere & calorem augere possunt, non raro euenire solet. Aliquando etiam excitatur feruor tumultusque febrilis, quando ab alienis, iisdemque noxiis corpusculis, quibuscum colluctatur, sanguis turget, & praecipue cum ab inflammatoria visceris cuiusdam obstructione circulus eius turbatur, vnde *Synochus putris* & *febris ardens*, si vnquam sine visceris alicuius inflammatione illas obserues, proficiscuntur. Posteriori modo Febres sunt continuae & intermittentes, periodicae & vagae. Nam in vtrisque vis causae mouentis & conseruantis febrem omnis vno cursu haud subiugatur, quin tantum eius remaneat, quod alios circuitus excitare possit, quorum alter mox alterum excipiat, antequam prior defierit, vnde continuae; alter non nisi aliquo temporis interuallo & post perfectam intermissionem demum

demum inuadat, vnde intermittentes oboriuntur. Huius autem discriminis ratio sine dubio in eo sita est, quod in *continiuis* posterioribus sanguis materia febrili perpetuo quidem turgat, adeoque aestus cum pulsu celeriori constanter perseueret, noua tamen subinde exacerbatio praedicti aestus succedat, dum post multas circuitiones maxima pars humoris febrilis, ex arteriis in venas transfusa, in illis eo vsque iterum colligitur, vt motum intercipiat sanguini ex arteriis in venas tendenti, hincque, a consequente humore semper impulsus atque ad arterias minus patentes confluens, tanto maiore impetu & agitatione vehemientiore illas obstructionum obices perrumpere cogatur. Sic enim fit, vt mitiorem paullo aestum, propter dispersum in venas humorem noxium, partimque eiectum per poros cutis & renum, mox noua accessio atque exacerbatio, ob praecollectedos illos humores in arteriis, excipiat, isque circuitus duret, donec omnis materia febrilis aut excreta, aut immutata fuerit & prorsus conquieuerit.

§. XXI.

Sed paulo aliter se res habet cum *febre intermittente*, vt pote in qua singulis paroxysmis, quodcumque sanguinem turbauerat, diuisum in partes minimas, ex arteriis eiicitur, & partim per corporis excretoria emittitur, partim in venas vasaeque lymphatica & glandulas varias corporis detruditur. Vnde expulsa dispersaque ista materia circulus sanguinis ad statum naturalem redit, corpusque pristinam quietem adipiscitur, & inde perfecta febris intermissio sequitur. Neque enim tunc a reliquiis humoris noxii, in adeo minimas partes totque spatia corporis dispersi, perturbatio metuenda est. Manent tamen morbi velut reliquiae & semina in corpore, quae fructus suos certis temporibus emittunt, dum ex glandulis & vasis, in qui-

bus hinc inde dissipata haerent, denuo collecta & congregata in arteriis nouam harum obstructionem & turgescientiam sanguinis, siue paroxysmum nouum, excitant. Cum enim materia febrilis, a qua prior paroxysmus excitabatur, portio aliqua remaneat, & haec partim adhaereat vasorum parietibus, partim cum sanguine & lymphâ per venas vasique lymphatica & glandulas corporis vbique profluat & circuletur, similesque particulas eliciendo proportione pari multiplicetur, ac demum in arterias, in quibus prior feruor erupit, continuetur, ibique corpuscula eiusdem generis offendat, vasorum tunicis impacta; consequens vtrique ac necessarium est, vt moles relictae materiae febrilis continuo augeatur, ac iterum moueat sanguinis massam & agitet, vasa hinc grauari rursus atque distendi incipiant, nouaque adeo inuasio febrilis exoritur. Vasa namque tunc multo sanguine turgere, censendum est, cum, quod collectus in arteriis humor febrilis in illarum angustiis haereat easdemque obstruat, tum, quod pulsu assiduo sanguis in vasa cordis praepedita feratur, tumensque & feruens in illis sibi ipsi impedimento fit, quo minus recto cursu & expedito itinere circulum vitalem obire possit. Quasdam vero humoris febrilis reliquias in massa sanguinis eiusque ductibus haerere, ex eo satis dilucide apparet, quod in huiusmodi febribus etiam per interualla pulsus ad naturalem rhythmum non penitus redeat, quin quaedam eius inaequalitas, plerumque tamen minor, relinquatur, cum lassitudine & grauitate quadam corporis, quod singulare certumque subsistentis adhuc causae febrilis, sed diuisae disiectaeque, indicium est. Nam etsi febrilis impetus, extrusa semel ex arteriis materia, vti dixi, sistitur, credendum tamen non est, vasa, in quibus eadem materia feruore febrili exagitata fuit, dispositionem impressam ex mora corrupti succi amississe, quin potius eandem in illis ad

huc

huc vigere, ac tam diu persistere existimandum est, donec, ab-
iecto penitus lentore, qui lateribus tunicarum adhaeret, firmi-
usque impactus subsistit, ipsae continentes partes, vasa nempe,
praesertim arteriosa, pristinam suam naturalem & ordinariam
receperint conditionem.

§. XXII.

Per materiam vero febrilem intelligitur succus crudus,
vel corruptus, nunc magis nunc minus lentus, & neque san-
guini bene miscibilis, neque vasa peragrare aptus, qualis ex
caussis variis, ac vasorum praesertim quorundam & glandula-
rum obstructione gigni solet. Qui cum effectu singulari, com-
motione nimirum seu fermentatione humorum, se prodat, a
quibusdam recentiorum non immerito fermentum appellari vi-
detur, cum ceteroquin in reliquam eius naturam, sensus quip-
pe nostros fugientem, fortasse frustra inquiratur. Attamen
ab huius lentoris seu fermenti copia atque actiuitate, ac genio
magis vel minus mobili, ratio paroxysmorum recte repetitur,
quod nunc quotidie, nunc tertio vel quarto quolibet die fe-
bris recurat, seruat certo interuallo, prout nimirum suffici-
ens lentoris copia & qualitas, quae naturalem sanguinis mo-
rum turbare possit, citius vel tardius, & vel certo temporis
spatio, vel nullo certo tempore, sed modo maiori, modo mi-
nori copia, viscidior vel tenuior ac mobilior, pro varietate con-
stitutionis corporis causarumque procatarticarum diuersa con-
ditione, intra arterias cumulatur. Neque difficulter ex eo-
dem fundamento causa cognoscitur, cur nempe febrium in-
termittentium alia in aliam mutetur, aut intermittentes mul-
tiplicentur, vel continuae intermittentibus copulentur, aut istae
prioribus coniungantur, vel in se mutuo degenerent. Haec
enim omnia ex aucta vel copulata aut mutata fermentescibi-
lium

lium particularum ratione humorumque alteratione varia eueniunt.

§. XXIII.

Sed imprimis humores corrumpi, atque ad obeundum vitalem circulum ineptos reddi, fatendum est, in febris subdole perniciosis seu malignis, quae nempe motum cum moribus mutant, infidisque signis aegro praefens vitae periculum creant, & vulgaria atque alias vsitata in febris remedia respiciunt, quando symptomata eorum neque ab immoderato calore, neque a nimio humorum motu, aut vulgari aliqua corruptione deduci possunt. In his igitur fermentum febrile, vitio aëris contractum, vel per contagium haustum, aut ipso in corpore genitum, venenorum naturam induere &, sicuti maxima illorum copia datur, ita nunc huius, nunc illius indolem aemulari dicitur. Ac nunc illi, qui diligentius huic rei studuerunt, ab omni aevo per experientiam edocti sunt: Febres malignas, pestilentes, ac Pestem ipsam, quae diuersis temporibus grassantur, natura plane differre, diuersaque curandi methodum requirere; quemadmodum & illud pariter facile apparet, non posse naturam fermenti illius in genere certo & accurate determinari, atque in tanta salium volatilium varietate quicquam de iis, quae in illo latitant, explicari. Neque vero rem acu tangere videntur illi, qui existimant, venenum vel coagulans, vel sanguinem dissolvens & fluidiorem reddens, illud constituere; siquidem modo in hac febre maligna sanguis ad coagulum tendere, modo in alia magis dissolui, aut potius inaequaliter liquidus, hisque in partibus tenuis & facile mobilis, in aliis limosus, crassus, tenax & lentus, saepeque coagulatus deprehenditur. Quare illud vero admodum simile videtur, quicquid vulgo humori maligno & venenato adscribitur, id omne lentori sanguinis tribuendum

endum esse, utpote cuius copia, vel tenacitate, aut vi fermentandi, crasis & mixtio sanguinis ita turbatur & perueritur, ut magis atque magis lentescat &, solutis mobilioribus particulis, liquidum euadat, a naturali sanguine prorsus alienum, lutoque fluido acrius intuenti non dissimile, & neque alendo, neque mouendo, neque sentiendo aptum, hicque crassius, ibi liquidius, in his arteriis haerens easque obstruens, per illas discurrens, prout a mobilioribus particulis lentor sanguinis huc vel illuc impellitur atque abripitur, vnde tantus virium lapsus cum anxietate & inquietudine, varioque caloris & frigoris sensu, ceteraque symptomata grauiora, ac tandem ipsa mors.

§. XXIV.

Hinc etiam varia cutis *exanthemata* proficiuntur, quando ex massa sanguinea lenta liquidaque & fermentescente particulae quaedam extra vasa ad cutim aut glandulas, vel ipsas in carnes protrusae, exhalantibus tenuibus, subsistunt, ac fibras partium varie diuellunt, maioreque vel minore copia per amplius vel contractius spatium diffusae, in exanthemata vel *echymoses*, vel in vtraque efflorescunt, eademque interdum purpurea, interdum coerulecentia, aut nigra aliterque colorata, pro diuersitate materiae collectae & stagnantis, quae nihil aliud est, quam quaedam corrupti sanguinis limosae particulae foras in extimam epidermidem protrusae illicque haerentes. Plerumque vero maior lentoris copia interioribus in partibus atque visceribus subsistit, & varias inibi inflammationes, sine quibus nullam febrem malignam obseruabis, concitat, quae, humoribus interceptis ad putredinem vergentibus, facile in gangraenam & sphacelum degenerant, cum partis affectae vel totius corporis interitu. Quae quidem causa esse videtur, quod febribus malignis laborantes subinde sudore quodam frigido

D

made-

madeant, ac cadaverosum saepe foetorem, tamquam signum te-
ste inualescentis necrosos, & quod viuis iam putrescere sen-
sim incipiat homo, aliquot ante mortem diebus expirent, illo-
rum more, qui gangraena sphaceloque pereunt. At quia per
illam sanguinis lentescens fermentationem eiusdem generis
miasmata continua totius corporis transpiratione emittuntur,
quae aliorum corporum interiora subire, illorumque sanguinem
& succos, plus minus dispositos, feminii instar morbose ferment-
tando, in similem lentum humorem commutare possunt; hinc
contagii ratio apparet, quod, in alia corpora variis modis
translatum, sanguinem ad sui motus leges cogit, eiusque parti-
cularum cohaesionem & contextum globosum ita alterat & vi-
tiat, vt ad mixtionem motumque naturalem difficilem redeat,
& non solum plures eadem febre corripiantur, sed etiam pluri-
que intereant, atque adeo febris illa maligna, quae prius priua-
ta fuerat, contagiosa & popularis ac plerosque necans, siue pesti-
lens euadat.

§. XXV.

Ex simili fermento etiam pustulas illas & papulas, quas
hodie *variolas morbillosque* vocant, produci, fermentationes san-
guinis testantur seu febres, quae illas praecedunt, saepe vehe-
mentes, inquietudine, vomitu, mentis motione, sopore, pauori-
bus, motibus conuulsivis, ardoribus, anhelationibus, tussi, siri
aliisque grauissimis symptomatibus stipatae. Fermentum enim
istud sanguini illatum eius profecto conditionis esse debet, vt
veneni & miasmatis maligni naturam redolet, cum non solum
grauiter afficiat laborantes, & non raro enecet, ad instar alio-
rum malignorum morborum, sed etiam contagio in alios atque
alios, pueros, iuniores pariter ac magis adultos, diffundatur, vt
propterea quandoque plane quasi deuastatae fuerint integrae
provinciae ex puerorum, & quandoque etiam adultiorum in-
terne-

ternecone. Solet tamen interdum mitius esse istud exanthematum genus & minus periculosum. Pueri plerumque eodem afficiuntur, utpote qui habitu corporis teneriore gaudent, facile eiusmodi miasmata suscipiente, & sanguinem habent lymphaticum, ad suscipiendum & diffundendum tale fermentum admodum pronum. Hinc fieri quidem potest, ut primum vitio aëris vel victus, aut collectarum in utero impuratum, aut mala alicuius subiecti alia dispositione ingeneretur in sanguine vel visceribus eius generis fermentum, quod deinde in virus pestiferum & contagiosum commutatur & in alios circa aegrotantem versantes transmigratio quadam per halitus, vel per fomitem transfunditur. Proinde etiam puerilis atque iuuenilis aetas huiusmodi exanthematibus & efflorescentiis cutaneis ideo potissimum est obnoxia, quia in iis periodicis & mutationibus aetatum sponte sua sanguis pristinique corporis succi alterari & purgari solent, cum totius contextus solidi mutatione. Conferunt autem solummodo ad haec aër, promouendo in sanguine fermentationem, vel etiam transuehendo ex vno in alium halitus contagiosos, ut in plures vel omnes ad fermentationem concipiendam dispositos diffundantur. Vix vnquam etiam ii, qui semel variolis veris laborarunt, iterum iisdem affliguntur, quia sub legitimo illarum decursu tota massa sanguinis ab antea inhaerente singulari quasi connato miasmate liberatur. Possunt vero etiam tales fermenti particulae, dispersae per minima vascula & copia longe maiori optimi sanguinis obrutae, per annos & diutius delitescere, donec vnitae & auctiores redditae ex aëris, victus, aliarumque non-naturalium rerum praua conditione, praesertim ex contagio, insitam fermentandi efficaciam, & nunquam amissam, subinde exferant.

§. XXVI.

Circa Prognosin febrium sequentia notatu digna sunt:

D 2

1) Fe-

- 1) Febribus intermittentibus multo minore periculo aegros decumbere, quam continuis, excepta Ephemera, quae, quando intra breue temporis & vnius circiter, aut paucarum dierum spatium terminatur, itidem omnis periculi expertus esse solet.
- 2) Inter febres intermittentes contumacissimam longissimamque esse quartanam, qua supra annos viginti quatuor quendam laborasse, IOVIANVS PONTANVS *de Reb. coelestibus* Lib. IX. cap. VIII. refert.
- 3) Aestivas quartanas plerumque breuiiores, auctumnales longiores esse, maxime vero, quae ad hyemem pertinent, secundum *Aphor. XXV. Sect. II.* Intermittentes vnales vero, ac praesertim epidemicas, plerumque sua sponte evanescere, nec fere medicamentis egere, utpote quae malum saepe exasperant, rectius vero naturae negotium relinqui, ut bene annotat SYDENHAMIVS, qui omnium diligentissime in morbos epidemios inquisiuit. Tertianam vero legitima septem circuitibus terminatur, secundum HIPPOCRATEM, si nimirum nec Medicus, nec aeger errorem commiserit.
- 4) Quodsi diu durent febres intermittentes, tertianae imprimis nothae & quartanae, frequenter, frustra etiam contranitentibus Medicis, Cachexiam, Isterum, Scirrhus viscerum, & tandem Hydropem, difficulter curabilem, relinqui; imo etiam in febres lentas easdem abire intermittentes, atque in Hecticam tandem mutari, quemadmodum, praeter experientiam quotidianam, exemplis docent RIVERIVS, GABELCHOVERVS aliique.
- 5) Periodicas continuas periculo haud expertes esse, minus tamen metuendas, quam ardentis.
- 6) Neque lentas periculo vacare, hecticas praesertim, aut quae, notabilem visceris cuiusdam exulcerationem comitantes, diarrhoeam

rhoeam & sudores colliquatiuos, cum defluuio capillorum, coniunctos habent.

- 7) Vri morborum acutorum omnium, ita februm imprimis acutarum & malignarum non omnino tutas esse praedictiones aut salutis, aut mortis, secundum *Aphor. XIX. Sect. II.* Quia enim hae febres subitae & vehementis sunt mutationis, non solum inter initia de illarum exitu nihil certi praefagiri potest; verum etiam fallax iudicium & incerta praedictio erit, quousque non exacte constiterint, coeperintque declinare. Huius autem incertitudinis causa a motu particularum sanguinis fermentescentium petenda erit. Dum enim fermentatio perseverauerit febrilis, & in perfectam atque plenariam secretionem non desierit, quae sola salutarem alias exitum aegrotantibus promittit, morbus ipse in ancipiti est. Quo loco bene notanda sunt, quae diuus SENEX in *Lib. II. Praedictionum* pronunciat: *Consulo autem, ut quam prudentissime agant, tum in reliqua arte, tum in huiusmodi Praedictionibus, illius probe memores: quod, si cui successerit praedictio, is apud aegrotum intelligentia praeditum in admiratione fuerit; si vero quis aberrauerit, supra hoc, quod odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur. Quapropter iubeo, ut cum alias omnes, tum has praedictiones prudenter faciant, quam sane audiam atque videam, neque iudicare homines recte ea, quae dicuntur ac fiunt in arte, neque narrare. Huc pertinent ea, quae CELSVS Lib. II. Cap. VI. de indicio fallaci habet: Spes eius interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo Medicus securus primo fuit. Quare, ut provide & cum ratione coniciamus de euentu februm acutarum, iussit GALENVS Lib. III. de Crisibus Cap. IV. ad tria haec respicere: ad ideam morbi, ad magnitudinem, atque ad morem. Nempe cuius generis aegritudo sit, quae symptomata illam comitentur,*

tentur, & num a benignis vel malignis succis ortum trahat? In cuius rei notitiam venire poterit, considerando vires, an validae aut deiectae sint? & examinando singulas corporis mentisque operationes.

- 8) Imprimis autem metuendas, & vt plurimum lethales esse, recte pronunciat HIPPOCRATES, in iis, quibus superueniunt sudores frigidi, secundum Aphor. XXXVII. Sect. IV. vel *luctuosae respirationes*, Aphor. LIV. Sect. IV. vel *convulsiones*, Aph. LXXVI. vel *linguae nigrae*, Aphor. X. Sect. VIII. aut *deiectiones nigrae*. Itaque in omni continua Medicus linguam inspiciat, an tumida sit, sicca, punicea, nigra vel fissa, aut muco valde viscido, & putridi casei instar sese habente, obducta? Haec enim febris acutae admodum & malignae, atque incendii interiorum partium signa esse solent. Conf. Dissert. Illustr. PRAESIDIS, de Prognosi ex lingua in quibusdam morbis formanda, Hal. 1748.
- 9) Sitim magnam, superantem partium externarum calorem, quaeque, largo licet conuenientique potu non mitigatur, malum esse, quia interiorum inflammationem ac incendium notat.
- 10) Peius tamen esse, si praeter rationem sitis cesset, aegerque nullum potum desideret, etiamsi fauces prae ariditate & siccitate squaleant. Significat enim, sensum in partibus emori, aut aegrum delirio detentum non attendere.
- 11) Insuetam voracitatem, sine causa manifesta, malam esse, & delirium atque convulsiones portendere.
- 12) Delirium nullum tutum esse, magis tamen secura, quae cum risu sunt; quae vero cum studio, periculosiora. Aphor. LIII. Sect. VI. Illa enim iucunda deliria, non vero cum risu spasmodico seu Sardonio coniuncta, non tam grauem cerebri & liquoris

- quoris neruei corruptionem, quam quidem deliria furiosa, arguunt.
- 13) *In febribus acutis conuulsiones & circa viscera uehementes dolores malum.* Aphor. LXVI. Sect. IV. Notant enim materiam febrilem tantae prauitatis, ut non solum sanguinem grauius exagitet & conturbet, sed & inflammationes in visceribus efficiat, & cerebrum neruosque diuexando conuulsiones ac dolores inferat.
- 14) *In febribus, ex somnis pauores & conuulsiones, malum.* Aph. LXVII. Sect. IV. Oriuntur quippe ab irritamento prauorum humorum, circa praecordia stagnantium, quibus nerueae & motrices illarum partium fibrae, laesitae quodammodo, conuelluntur, & cerebrum excitant cum terrore, ob concussionem & exagitationem fibrarum neruearum & liquoris eadem irritantis.
- 15) *In febribus spiritum offendens* (i. e. interrupta respiratio), *malum; conuulsionem enim significat.* Aph. LXVIII. Sect. IV. Cuius rei causa pender a vitio exsolutoque liquore nerueo, qui musculos thoracis non satis irrigat, unde laboriosa & interrupta respiratio.
- 16) E contrario auditus difficultatem in declinatione februm malignarum bonam esse, vel ex hoc signo aegris interdum salutem praedici posse: notat enim, expulsionem materiae noxiae fieri ad partes exteriores. Ita etiam labiorum & narium tumores ac pustulae interdum declinationem februm, praesertim epidemicarum, indicant, quia indicia sunt, vegetiore sanguinis motu subiugatum partim, partim expulsum esse fermentum acre, quod in transitu suo vestigia reliquit in labiis vel naribus, molliore & spongiosa substantia donatis. Eadem ratione, propulsione ad habitum corporis facta, & scabie nonnunquam febres soluantur, quemadmodum

SENNERTVS in *Paralipomenis* habet: Quartanas scabie solutas fuisse, eaque repulsa rediisse.

- 17) Plures alios solutionis februm modos observari, omnium fere tamen tutissimum ac creberrimum esse, qui per sudorem fit; sic & per fluxus ventris, urinae, haemorrhagias & salivationem illas terminari, experientia notatum est. Interdum tamen nulla fit exinanitio sensibilis, sed sensim paulatimque febres deficiunt.
- 18) Neque urinae, neque pulsui, quamvis statui naturali similes videantur, fidendum esse; siquidem saepe fit, ut cum optimis urinis & pulsibus nihilominus reliqua symptomata gravissima, ac imprimis praecipue virium lapsus, coniungantur, id quod etiam inter malignitatis indicia numerari debet. Iuvat tamen inspicere urinam, tam propter malignitatem, ut dictum est, quam propter adiunctam febrim. Imprimis autem signa coctionis in ea attendantur, quia urina cocta, h. e. crassa & sedimentum ponens, si reliqua consenserint, bonum signum praebet: notat enim, secretionem materiae febrilis a massa sanguinis illiusque excretionem fieri. Et quia urina a turbata sanguinis mixtione motuque peruerso multum & varie alterari solet, atque a particulis secretis colorem, consistentiam & contenta accipit (§. XVII.); hinc de particularum illarum constitutione in sanguine non contemnendum signum exhibet, praecipue illis, qui ab hac vel illa particularum concursione & textura aliam atque aliam luminis modificationem contingere putant, ex qua in nobis huius vel illius coloris sensus produci possit, & ex consistentia ac contentis, reliquisque particularum conditionibus accidentalibus, reliquas facultates cognoscere sciunt. Atque eadem est ratio excretionum aliarum, quae per poros cutis aut alia loca fiunt. Igitur

tur

tur cum febris in genere in peruersa particularum sanguinis intestina commotione, perturbatoque vitali circulo consistat, id quidem facile patet, curationis cardinem in genere in eo potissimum verti, vt mixtionis sanguinis turbatae & motus vtriusque sanguinis deprauati restitutio fiat. Eam vt obtineamus ex triplici medicinae fonte depromere remedia solemus.

§. XXVII.

Quod attinet ad *Dietam*: aeger quam maxime fugiat alimenta dyspepta, cuius quidem generis pisces & alii cibi sale conditi aut fumo indurati, itemque pisces in aquis limosis nutriti, fructus horaei, panis recens coctus ac glutinosus, &c. habentur; quorsum porro spectant potulenta feculenta & facile in fermentationem abeuntia, exemplo vinorum & cereui-
fiarum corruptarum, lacticiniorum, aliorumque, quae omnia corpus & male nutriendo, & crudos impurosque succos producendo, accensam febrim adaugent. Nocet aër nimis calidus, frigidus, humidus, sicus & omnis, qui heterogeneis effluuiis repletus est, quippe mediante quo impuritates & inquinamenta in sanguine & reliquis humoribus cumulantur, arque se- & excretionem impediuntur, vnde variae turbae, mutationes & corruptiones in iisdem oriri necessario debent. Sedulo porro, ne grauiora animi pathemata excitentur, prospiciendum est, quae inter moeror, tristitia, terror, & sigillatim ira prae ceteris eminent, quippe quae humores modo commouendo, modo coagulando & consumendo, febres grauiores reddunt. E contrario autem cibus eupeptus & concoctu facilis est eligendus, imo interdum praestat de omni cibo abstinere. In omni febris potus tenuis & tepidus sufficienti copia
E conce-

conceditur, quorsum spectant cereuisiae probe defecatae & tenues, decocta ex hordeo, Scorzonera, Cichorio, Eryngio, Cornu cerui, Ebore, Prunis & Cerasis ficcis parata; quibus efficiamus, ut humores lentescentes attenuentur, attenuati autem per cutis cribra aliaque vasa excretoria melius promoueantur. De aëre probe tenendum est, in genere februm curationi purum, serenum & temperatum, nullisque noxiis effluuiis referum, magis accommodatum esse. Quibus omnibus haud neglectis curatio quoque februm ex voto eo melius succedet.

§. XXVIII.

Ex fonte *pharmaceutico* euacuantia & alterantia, quibus febris medemur, desumimus. Quod ad euacuantia attiner, quae inter Vomitoria & Purgantia eminent, illa non statim sine respectu ad indicantia suadenda sunt, sed ubi cruditates in ventriculo fluctuant, & plicis eius tenacius impactae haerent, quod ex nausea, appetitu deiecto, & circa praecordia sensu molesto, vomendi conatu, praegressoque diatae errore cognoscitur, tuncque, si aegrotantis vires ac constitutio consentiunt, a Vomitoriis salus promitti potest, dum prudenti illorum usu, non solum sordes primarum viarum exterminantur, viaque remediis febrifugis sternitur, sed &, ad turgescentiam pronus, collectus in vasis, humor febrilis eicitur. Ex medicamentis vero emeticis omnibus praestant rad. Ipecacuanha & quae ex Antimonio sunt, tam in sicca, quam in liquida forma. Quodsi vero intestina lentore sint obfessa, & cruditates in eorum canale redundant, vel ad illum humores vergant, tunc purgantia conueniunt. Ea vero lenia sint ac blandiora, euitando fortiora, quia massam sanguineam grauius turbant,

turbant, & optimos pariter ac noxios humores educunt viresque maxime debilitant. Ad blandioris vero naturae purgantia pertinent salia media & digestiua, qualia sunt: Sal acidularum Egranarum, Sedlicense, catharticum Anglicum, Nitrum & ex eo praeparata, Magnesia Nitri, Cremor Tartari, Tartarus vitriolatus & tartarifatus, Liqu. terrae fol. Tartari; item Rhabarbarum, Manna calabrina, pulpa Tamarindorum, folia Sennae & huius generis plura.

§. XXIX.

Ex alterantibus vero aequae ac aperientibus, diaphoreticis & temperantibus, quae nimirum virtute lentorem humorum dissoluendi, & coniunctam eius acrimoniam variam inuertendi expellendique, tum etiam orgasmum nimium frenandi, defectumque humidi vitalis restaurandi pollent, sequentia praeter ceteris longo vsu comprobata & comperta sunt:

- 1) Amara & aromatica, salibus volatilibus oleosis, vel acribus, fixis & rigidioribus constantia, qualia sunt: Herbae Menthae, Absynthii, Centaurii min. Card. ben. Fumariae, Rutae, Trifol. fibr. radices Angelicae, Gentianae rubrae, Contrayeruae, Zedoariae, Serpentariae Virginianae; cortex Peruvianus, Fraxini, Guaiaci, Myrrha, & ex his paratae Essentiae atque Elixiria stomachica, antifebrilia & antipeptentialia; Elixir. proprietatis praecipitans Lipsiense (ex Aloe, Croco, Myrrha, Nuc. moschat. Flor. salis ammon. martial. cum Tinct. Tartari extractum), Elix. Vitrioli Myns. Elix. stomachicum Michaelis, Elix. antifebrile Crollii, &c.

- 2) Salia ipsa volatilia, eaque vel simplicia, vt Sal & Spiritus
E 2 C.C.

- C. C. Eboris, Viperarum, ammoniacum; vel oleosis & aromaticis vegetabilium aliorumque particularis temperata, ut sunt Sal volat. oleosum & aromaticum Syluii, Spir. bezoardicus Bussii, ipsaque olea stillatitia ac imprimis Caryophyllorum. Quo etiam sal istud vol. oleosum siccum, admodum famigeratum, Camphoram nempe, referimus, ut & medicamenta illa oleosa aromatica atque anodyna, sed magis composita, Theriacam Andromachi & coelestem Greiffii, Elect. diascord. Fracastorii, & Mithridatium Damocratis.
- 3) Salia acria fixa vegetabilium quaevis, quae vulgo alcalica appellantur, horumque olea per deliquium parata: Sal nimirum Tart. Absynthii, Card. ben. Cent. min. Fumar. &c. Huc etiam pertinent e fossilibus salia fixa ex Nitro confecta, Nitrum nempe fixum & antimoniatum.
- 4) Salia acria & acida composita, eaque fixa & volatilia, quae vulgo Salia falsa, media, enixa & neutra vocantur, ut sunt: Crystalli Nitri puri, Sal ammoniacum depuratum, vel eius flores simplices & martiales, Sal digestivum Syluii, Arcan. duplicatum, Tart. tartarizatus & virriolatus, Arcan. Tartari simplex seu volatile (sale nimirum C. C. vel Viperarum saturatum, quod verum est sal Viperarum Tachenii), dulcedo seu Saccharum aluminis. Huc etiam referri potest Mixtura simplex & Tinct. bezoardica Michaelis.
- 5) Salia volatilia sub terreis aut gelatinosis, vel utrisque particularis latentia, uti sunt: Cornu Cerui, Ebur, Unicornu marinum, mandibulae Lucii piscis, dens Apri & Equi marini,

rini, Lap. Bezoar orientalis & occidentalis, lapides, Testae & chelae Cancror, Margaritae, Testae concharum & ostrearum, Mater perlarum, Corallia, Gelatinae Corn. Ceru. & Eboris, caro & Spinae Viperarum & compositi pulveres officinales diaphoretici & bezoardici diuersorum Auctorum, vti Pulu. bezoardicus Sennerti, Michaelis, Hoffmanni, anglicus, panmonicus rubeus, saxonicus, cordialis cum & sine pretiosis, pestilentialis Foresti, Species de Hyacintho, de Gemmis frigidae, &c.

- 5) Concreta alia terrea & porosa, cum vel sine metallicis particulis, acidum imbibentia, lentosque & viscosos humores alterantia: vt Vnicornu fossile, terra sigillata Strigoniensis & Lemnia, Bol. armena, Cryfallus montana; quo pertinent calcinata: Corn. Ceru. & Ebur vstum, Testae calcinatae Ouorum, Cancror. & Concharum, vel longarum Cochlearum (quarum hae sub *Specifici febrilis tertianarum Croc. lli* nomine veniunt), vel Mater perlarum calcinata, quae *Specificum Strobelbergeri* appellatur. Atque hi quidem Pulveres ad Calcis viuae naturam fere accedunt, quae etiam a quibusdam pro febrifugo adhibetur.
- 7) Ex fossilibus quae sunt remedia, sunt antimoniata, martialia & saturnina: vti Antimon. diaphoreticum simplex & martiale, Bezoardicum minerale, martiale, iouiale & solare, Antihecticum Poterii, Sacch. Saturni, Cinnab. natua electa, antimonii & factitia, Chalybs pptus, Croc. martis aperitiuus, Tincturae martiales & huius generis plura. Multa autem ex his medicamentis merito ex officinis pharmaceuticis relegari deberent.

§. XXX.

Tandem quod ad sanguinis missionem in febribus attinet, illorum coarguendus est error, qui, vel in nulla, vel in omni febre mittendum esse sanguinem, praecipiant; siquidem huic utrique opinioni non minus ratio, quam experientia contradicit, & usum Venaesectionis saepe salutarem, abusum vero noxium maxime & cum discrimine vitae coniunctum esse, docet. Nimirum quemadmodum temere agunt, qui promiscue, sine discrimine, nulla habita indicantium & circumstantiarum ratione, in febre qualibet curationis initium cum Venaesectione faciunt, qui complurium hodie mos est; ita e contrario prudenter omnino faciunt illi, qui provide circumspiciunt omnia, antequam Venaesectionem instituant, eamque non facile admittunt, nisi ubi plenitudo vasorum & turgescencia sanguinis, indeque oriundi aestus vehementiores, atque dolores, securis aliiis artis auxiliis minus temperandi, naturae negotium facessant; id quod HIPPOCRATEM observasse legimus, quando in Libro *de Diaeta in acutis* inquit: *In morbis acutis sanguinem detrabes, si vehemens fuerit morbus, (intellige aestum pulsumque vehementem) & aegroti aetate florente fuerint, & viribus valuerint; idemque GALENVS inculcat, Lib. de Humoribus, Commentat. V: Priusquam feces venam, praesiterit haec omnia intueri, morbi magnitudinem, simulque firmitudinem virium aegrotantis, itemque & aetatem & naturalem eius temperiem, ad hoc etiam anni tempus, regionem & antecedentem vitam, & solitane quaedam excretio sit cohibita, denique utrum homo gracilior euaserit vel crassior.* Ex quibus intelligimus, illos Medicorum Principes in missione sanguinis

nis praecipue ad vires respexisse, neque idcirco in febribus continuis, nisi urgente incendio febrili, pulsuque vehementi & viribus valentibus, eidem locum dedisse, quae omnino sententia cum sana ratione & Magistra rerum, experientia, conuenit. Vnde sagaciores merito in febribus quibusuis examinare iubent, maiorne malignitas, an febris sit? & si illa maior fuerit, nullum Venaesectioni locum concedunt; sin febris autem maior sit, malignitas vero deficiat, tutius eam adhiberi censent, si nempe aliis conuenientibus auxiliis debellari febris nequeat. Hic autem non praetermittenda est praeciudicata vulgaris opinio, qua ducti hodie complures existimant, sub initium duntaxat febrium acutarum sanguinem mittendum esse. Nihil enim causae est, cur non etiam reliquis temporibus indicari & praesidio esse possit, praesertim cum ipso euentu constet, omni tempore, ipsoque in statu morbi, cum sufficiens indicans adfuit, salutarem fuisse sanguinis missionem & insignem vtilitatem praestitisse. *Sed & in die critico sanguinem mittere non licebit solum, verum erit omnino necessarium, quoties indicium erit, non secuturam crisin, impedimento detenti sanguinis,* inter alios expertus scribit *Laurentius BELLINVS, de Sanguinis missione* Propos. X. Quo eodem loco, tutissimum tempus mittendi sanguinem in febribus esse declinationem earum, multis argumentis dilucide confirmat, & potissimum, quod eo tempore minus periculum metuendum sit a Venaesectione, & quod deinde maior materiae febrilis copia hoc modo euacuari possit, utpote quae in accessionibus febrium quoad maximam partem arteriis inhaereat, & progressu temporis in venas abripiatur, maioreque adeo quantitate in decessione febris

bris exhauriri possit. Et haec etiam causa est, cur in febribus, praesertim diuturnis ipsisque intermittentibus, repetita interdum venaelectio, non nimis larga, conueniat.

T A N T V M.

0046282

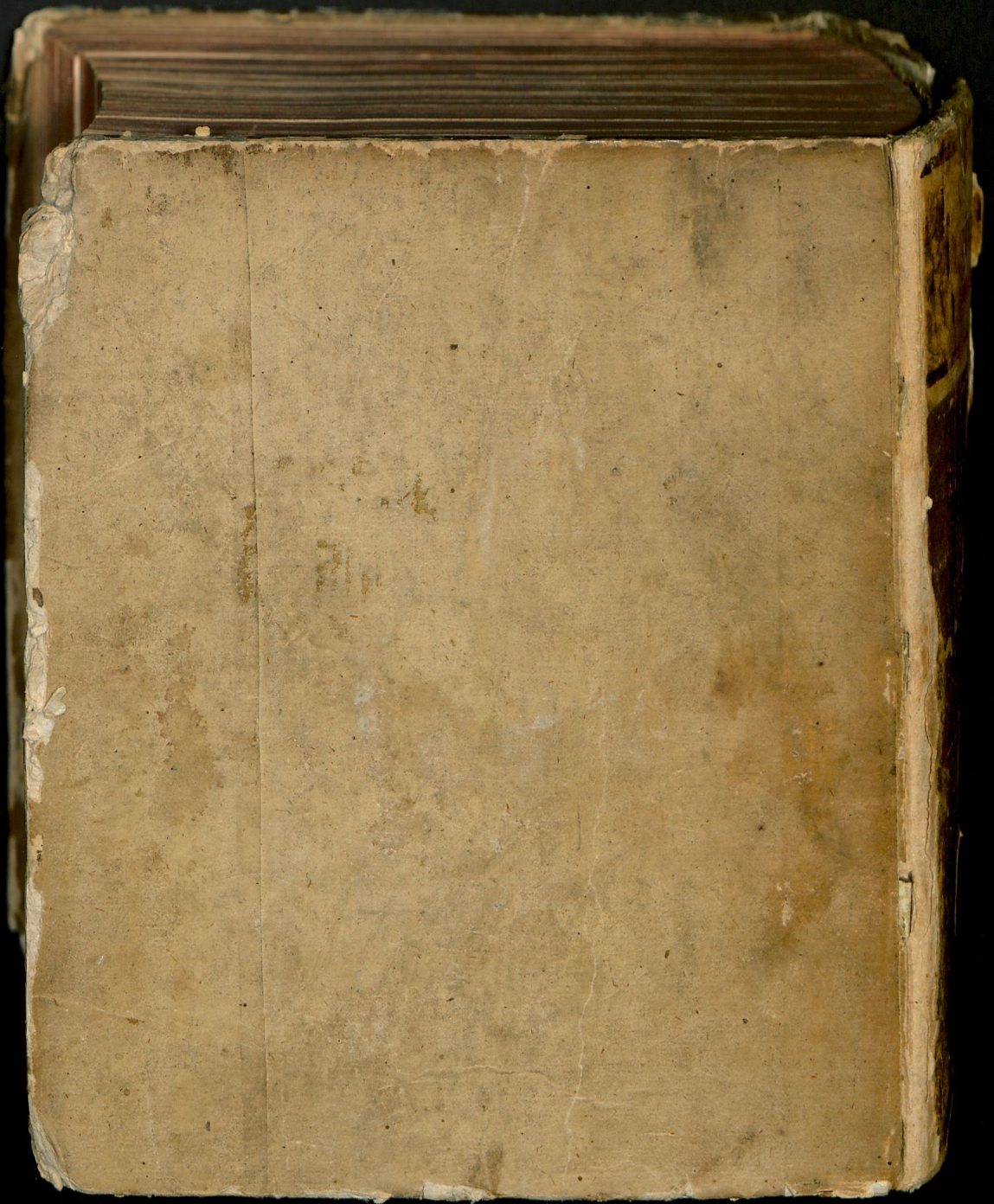
ULB Halle
002 828 103

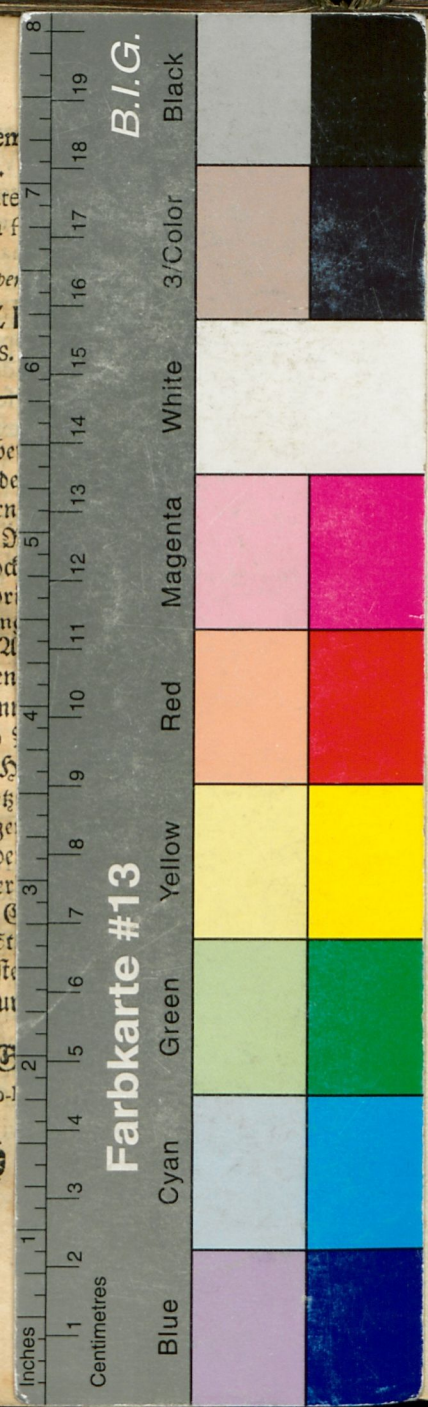
3

Rehov ✓

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
 SISTENS
FEBRIVM
 GENERALEM CONSIDERATIONEM
 PATHOLOGICO-PRACTICAM

QVAM
 DIVINI NVMINIS AVSPICIIS
 ET
 CONSENSV GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM
 IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
 PRAESIDE
 VIRO ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
 POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILIIIS INTIMIS,
 MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,
 FACVLT. MED. SENIORE ET REGIOR. ALVMN. EPHORO,
 IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,
 REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.
 ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMSIQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
 DOCTORALIBVS RITE CONSEQVENDIS

D. III. IVLII, A. R. S. CLCCLXVI.

PVELICE DEFENDET

AVCTOR

BENIAMIN GOTTLOB HENRION

HAYNICHIA-SAXO-HERMVNDVRS.

HALAE MAGDEBVRG. TYPIS IO. CHRIST. HENDELII VIDVAE.

